

ויליאם בלייק

גמולי היחיד היה חוֹחַ

שנים עשר שירי ניסיון (Songs of Experience)

מאנגלית: רונן סוניס

ויליאם בלייק (1757-1827), משורר, מיסטיקן, צייר וחרט יליד לונדון, היה אלמוני כמעט לחלוטין בימי חייו, אך כיום הוא נתפס כאחד מגדולי השירה הבריטית לדורותיה, ויצירתו הנבואית באופייה נחשבת לאחת ההתגלויות החשובות של השירה הרומנטית באנגליה. רבים תרגמו מיצירתו של ויליאם בלייק לעברית – הן משיריו הליריים הן מספריו הנבואיים בפרוזה – ואולם "שירי התום והניסיון", ספרו הידוע ביותר של המשורר, לא תורגם לעברית במלואו עד כה. אולי אין לתמוה על כך, מכיוון שמעטים מאוד הם ספרי השירה שתורגמו לעברית במתכונתם המקורית, כפי שהגישום המשוררים לקוראיהם הראשונים. ואולם "שירי התום והניסיון" הוא יצירה שהמבנה הכפול שלה מהותי להבנתה: רבים משירי התום, שנכתבו ראשונים, מוצאים את בני זוגם המפוכחים בין שירי הניסיון. כך למשל הנמר המפורסם משירי הניסיון הוא בן זוגו של הֶשֶׁה משירי התום. לפיכך, תרגמתי לאחרונה את הספר בשלמותו, אך בינתיים, עד שאזכה להוציאו לאור, הנה לפניכם שוב... מבחר.

שירי הניסיון של בלייק שימשו בידי כלי לביקורת חברתית מעמדית (לפני מרקס), לתביעה לשחרור מיני (לפני פרויד) ולקריאה לרפורמה דתית, למרות (ובעצם בגלל) היותו אדם דתי עד לשד עצמותיו. קל להיווכח בזה אפילו תוך כדי עיון במבחר המצומצם המוגש כאן: לונדון, עיר הולדתו של בלייק, מתוארת בשיר "לונדון" על בתייה שאינם שייכים ליושביהם, על כנסיותיה המוזנחות והשחורות מפיה, על חייליה הגוססים, על ילדיה המכורים לעבדות וילדותיה המכורות לזנות ומוכות העגבת. בשירי הפרחים ("השושנה החולה", "החמנית") מתוארת למעשה הדחקת יצר המין ותוצאותיה. כמה מן העיקרים שהנצרות מטיפה להם אינם יכולים להתקיים ללא ניגודיהם: השלום נולד מן הפחד, החמלה נולדת מן העושה, הענווה נולדת מן האכזריות – כל אלה אינם איכויות מופשטות אלא פרות רוחו של האדם ("האדם – הפשטה", "דמות אל"). בלייק מותח ביקורת על עמודי התווך של החברה שבה הוא חי: מוסד הנישואים ("לונדון"), מערכת החינוך ("תלמיד בית הספר"), הפולחן הדתי ("הנווד הקטן"), ואינו חס אפילו על האהבה שבין אם לבן ("תרצה", "צער עולל"). ואולם, שירי הניסיון אינם מוחקים את שירי התום – אלה וגם אלה אמת לאמתה – אלא שאותו האל שברא את הֶשֶׁה ברא גם את הנמר, ואותו מוח אדם שהצמיח את החסד הצמיח גם את האכזריות.

ר"ס

השושנה החולה

שֹׁשְׁנָה, אֶתְּ חוֹלָה!
הַתּוֹלַע הַנִּסְתָּר
הַדּוֹאָה בְּיַבְבוֹת
הַסּוּפָה, בְּלִיל קָר,

כָּבַר גְּלָה אֶת כְּרֶךְ
שְׁאֲשָׁרוּ – אֲדָם־זוּי;
אֶהְבֶּה אֶפְלָה
אֶת חַיִּיךָ תַּחְרִיב.

הזבוב

זָבוּב קָטָן,
אֶת שִׁיר קִיצְךָ
בְּלִי מִשִּׁים
יְדֵי רָצְחָה.

הֵאֵם אֵינְנִי
זָבוּב כְּמוֹתְךָ?
אוֹ כְּמוֹתִי
אָדָם אֵינְךָ?

הֲרִי אֶרְקֹד,
אֶלְגָם לִי עַד
שְׁאֵת כְּנָפֵי
תַּכְרִיעַ יָד.

אִם מִחֻשְׁבָּה
חַיִּים הֵנָּה,
וְאִם הַמּוֹת
אֲבַדְנָה –

אֲנִי זָבוּב
מְלֵא חֲדוּה,
אִם אַחֶיךָ
וְאִם אֲגוּעַ.

שיח השושנים היפה שלי

הֲצִיעוּ לִי פָּרַח, תַּפְאָרֶת גַּנִּים –
כְּמוֹתוֹ לֹא פָּרַח עוֹד בְּמֵאֵי.
אֲמַרְתִּי "פּוֹרְחוֹת בְּגַנֵּי שׁוֹשְׁנִים"
וְשִׁמְתִי מִיָּד פְּעָמֵי

אֶל הַשִּׁיחַ שְׁלִי הַנוֹשֵׂא שׁוֹשְׁנָה
לְגַדְלוֹ יוֹם וְלֵיל וּלְטַפְחוֹ, אֶךְ
יִפְתִּי הַפְּנֵתָה אֶת רֵאשֶׁה בְּקַנְיָה
וְגַמּוּלֵי הַיַּחֲדִיד הִיָּה חוֹת.

הא חמנית

חֲמֻנִית, עֵיפָה מְזֻמְנִים,
שְׁמוּנָה אֶת פְּסִיעוֹת הַשְּׂמֶשׁ
וּמְחַפְשֵׁת אֶקְלִים עֲדָנִים,
שֶׁם דְּרָכּוֹ שֶׁל נוֹדֵד נִשְׁלָמָת;

שֶׁם בְּחוֹר שְׁלֵהט עַד כְּלוֹת
וּבְתוֹלָה בְּתַכְרִיךְ שֶׁל קָרַח
קָמִים מִקְבָּרִם לְעֵלוֹת
אֶל מְחוּז כְּסוּפֵי הַפָּרַח!

צער עולל

אמי גנחה. אבי קונן.
הגחתי אל עולם עוין:
עירם, זועק, חסר אונים
כמו שד נחבא בעננים.

בידי אבי, בפתולים
נלחמתי עם החתולים.
מוטב, חשבת לעצמי,
לזעף תשוש על שד אמי.

עץ רעל

רבתי עם רעי־כאח:
ספרתי לו – ריבי שכה.
רבתי עם שונא וצר:
שתקתי – וריבי גבר.

השקיתיו בחרדותי,
ליל יוים בדמעותי;
וורחתי חיוכים,
תכסיסים דקים, רפים.

יום וליל ריבי צמח
ונשא פרוי הצח;
את אורו ראה צרי
וידע – שלי הפרי.

אל גני חמק בליל,
כשעטה הקטב צל:
מה שמחתי לאור־יום
לראותו מוטל שם דם.

האדם – הפשטה

החמלה תעלם ואיננה
אם לא נושש את רענו;
והחסד יאבד לעולם
אם אשרנו יתן לכלם.

והפחד שלום יגביר,
אהבות עצמיות יכביר:
והאכזריות בערמה
תפזר פתיגות של מרמה.

תשב בקדשת־חרדותיה,
בדמע תרוה את שדותיה,
ומתחת לעקבה
מכה שרש הענוה.

מעליה יחשיכו אור יום
מסתורין בצלם האים,
ווחל וזכוב יצהלו
ואת זו העלוה יזללו.

והפרי הוא כזב צוחק –
אדמדם וערב לחה,
בעמק הצל העכה
בנה העורב לו נוה.

אלי יבשה ומצולות
חפשו כבר בטבע כלו
אילן שכנה – אך איהו?
רק מוח אדם יצמיחהו.

לונדון

והיָה המְטִיף אֶת הַפֶּה קִצַּת מְרֻטֵיב,
והֵינּוּ שְׂמֵחִים כְּמוֹ צְפוּר בְּאֲבִיב;
גְּבֵרֵת לְרִיץ' שֶׁתְּרַבֵּץ שֵׁם תְּמִיד, חֲסוּדָה –
לֹא תִצּוּם כָּל הַזְּמַן, לֹא תִלְקַח אֶת יְלִדָּהּ.

אֱלֹהִים, שִׁישְׂמַח כְּמוֹ רוּעָה בְּרֵאוֹתוֹ
שֶׁשְׂמַח כְּמוֹהוּ גַם צֹאן מְרַעִיתוֹ,
לֹא יִרִיב לוֹ רִיבִים עִם שֵׁטֶן אוֹ בְּקִבּוּק:
הוּא יֵבִיא לוֹ לְבוּשׁ, וְכוֹסִית – וְחִבּוּק.

לתרצה

כָּל בֶּן תְּמוּתָהּ, כָּל יֶלֶד וְיֶלֶד,
בְּכֹלֹת הָאֲדָמָה מְכָרַח לְכֹלֹת
עַד שִׁיקוּם, מֵהוֹלְדָה חֲפָשִׁי:
מָה לִּי וְלָךְ? עֲזִיבֵנִי לְנַפְשִׁי!

שְׁנֵי הַמִּינִים – פְּרִי גְאוּהַ וּבִשֵׁת –
פָּרְחוּ לְאוֹר הַיּוֹם, גּוֹעוּ בַחֲשֶׁךְ;
חֲמֵלָה הַמִּירָה מוֹת בַּתְּנוּמָה;
שְׁנֵיהֶם נוֹצְרוּ לִיגַע וְדַמְעָה.

אֶת – אִם גּוֹפֵי הַדֵּל וְהַחֹלֶף –
בְּרַב אֲכֹזְרִיּוֹת עֲצָבָת לִי לֵב,
וּבְדַמְעוֹת שֶׁל הוֹנָאָה עֲצָמִית
כְּבִלְתָּ אֶת כָּל חוּשֵׁי עַד לְהַצְמִית,

בַּחֲמֹר גַּם אֶת לְשׁוֹנֵי סִגְרָת,
וּלְחַיֵּי־תְמוּתָהּ אוֹתֵי הַסִּגְרָת.
מוֹת מוֹשִׁיעֵי שְׁלַחְנֵי לְחַפְשֵׁי:
מָה לִּי וְלָךְ? עֲזִיבֵנִי לְנַפְשִׁי!

לְחוּף הַתְּמִזָּה הַמְּחֹכֵר
בְּכָל רְחוּב מְחֹכֵר אֶתְעָה,
וְאוֹזְהָה בְּפָנַי כָּל זֶר
אוֹתוֹת חֲלֹשָׁה, אוֹתוֹת כְּאֵב.

בְּכָל צְרַחָה שֶׁל כָּל אָדָם,
בְּכָל צְרַחַת עוֹלָל אֲשַׁמַּע,
בְּכָל אֲסוּר, בְּכָל פְּקָדָה –
קִרְקוּשׁ כְּבִלֵי הַנִּשְׁמָה.

אֵיךְ זָעָה כְּנִסְיָה מְשַׁחֲרֵת
כְּשֶׁנְּעֵר־אֲרָבוֹת נִפְעָע,
וְאֵיךְ אֲנַחַת חֵיל נִגְרַת
בְּדָם מְקִיר אֲרֵמוֹן נִשְׂא...!

אֵיךְ קָלַלְת זֹנָה־יְלִדָּה
מְכָה בַחֲלֵי מֵתַעֵב
דַּמְעַת עוֹלָל בְּעֵלְטָה
וְזוּג בְּקִבְר־נִשְׁוֹאִיו.

הנווד הקטן

אֲמָא, חֵם וּבְרִיא פֹה, בְּבֵית הַשְּׂכָר,
אֵךְ בְּכָל כְּנִסְיָה – כְּמָה קָר, כְּמָה קָר;
יֵשׁ טְפוּל מְשֻׁבָּח וְטְפוּל לֹא מְצֻלָּח,
בְּגֵן עֵדֶן טְפוּל שְׂכֹנָה לֹא יִצְלַח.

אֲבָל אֱלוֹ חֲלֻקָה כְּנִסְיָה מְשַׁקְאוֹת
וְהִבְעִירוּ בָּהּ אֵשׁ לְנִשְׁמוֹת הַתּוֹעוֹת,
אִז הֵינּוּ שְׂרִים וְנוֹשְׂאִים בָּהּ תְּפִלָּה
וּבְכֻלָּל לֹא יוֹצֵאִים מֵתוֹכָהּ לְעוֹלָם.

תלמיד בית הספר

בבקר קיץ טוב לקום:
על כל ענף – צפור־חדוה,
תרועת ציד תרעיש יקום
ועפרוני שר בעלוה.
אכן – חברה טובה.

אבל ללכת אז ללמד –
הרי זה שעמום נורא.
תחת עינים זועמות
אנחנו הקטנים נכרע
באנחה מרה.

תכופות אשב בראש שמוט,
ולא אמצא לי נחומים
לא בספרים, לא בלמוד,
חרד, טובע יום תמים
במלל המשמים.

כי איך תשיר צפור־שמחה
בכלוב, ולא על הענף?
ואיך יזכר ילדון נפחד
את אביבו, יום רנניו?
ואיך יפרש כנף?

אוי אבא, אמא! אם נקטף
בדמי ימיו כל פרח־זיו,
אם מנטעים רכים יחטף
את שמחתם ביום אביב
הפחד המכאיב,

איך סתו יניב את תנובתו
שכב הצער ושדפה?
ואיך את השנה נחתם
בלי לברך על אסיפה,
בחרף, בסופה?

דמות אל

אכזריות – לבה לב־איש
ולקנאה יש פני־אדם.
לפחד – דמות אנוש ואל,
הסוד – כסותו בשר ודם.

הכסות חשלה ממטיל ברזל,
הדמות צרפה בלהבה,
והפנים – כבשן חתום,
הלב – לעו שלא ישבע.